

Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi'nde Öğrenim Gören Öğrencilerin İletişim Becerilerinin İncelenmesi

Kamil ERDEM¹, Atakan ÇAĞLAYAN², Nurper ÖZBAR²

Özet

Yayın Bilgisi

Gönderi Tarihi: 15.11.2017

Kabul Tarihi: 29.11.2017

Online Yayın Tarihi:

29.11.2017

Anahtar Kelimeler

İletişim Becerileri, Algı, Dinleme, Düşünce, Yargı, İfade Etme, Empati

Bu araştırmanın amacı Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin iletişim becerilerinin incelenmesidir.

Araştırmada öğrencilerin iletişim becerilerinin belirlenmesi için anket yöntemi kullanılmıştır. Anket formu araştırmacı tarafından yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır. Öğrencilerin iletişim becerilerini belirlemek amacıyla kullanılan anket formu Korkut (1997) tarafından geliştirilen "İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği (İBDÖ)"dir. Kullanılan anket 25 sorudan oluşan 5'li likert tipi ölçektir. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0.87, ölçüt geçerliği katsayısı da 0.84 olarak hesaplanmıştır. Verilerin analizinde ve bulguların oluşturulup tablo halinde sunulmasında Statistical Package for the Social Sciences (21.0 versiyon) istatistik paket programı kullanılmıştır. Elde edilen verilerin frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Bu çalışmanın evrenini Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri oluştururken, örneklemini ise; Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören ve araştırmaya gönüllü olarak katılan öğrenciler oluşturmaktadır.

Sonuç olarak araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda araştırmaya katılan öğrencilerin iletişim beceri algıları incelenmiş ve anlamlı farklılıklara rastlanmamıştır ($p>0,05$). Ancak, öğrencilerin yaşadıkları yer değişkeninde $p<0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır.

Examination of Communication Abilities of Students Studying at Duzce University Faculty of Sport Sciences

Abstract

Article Info

Received: 15.11.2017

Accepted: 29.11.2017

Online Published: 29.11.2017

The aim of this study is examination of communication abilities of students who study at Düzce University Faculty of Sport Sciences.

Survey method was used to determine the communication abilities of students in this study. Questionnaire were applied by researcher by interviewing face to face. The questionnaire used to determine the communication abilities of students is "Scale for Evaluating the Communication Abilities (SECA)", developed by Korkut (1997). Questionnaire used is a 5 point likert scale which consists of 25 questions. Cronbach Alpha coefficient and criterion validity coefficient of the scale is calculated as 0.87 and 0.84, respectively. Statistical Package for the Social Sciences (version 21.0) statistic package program was used for analysis of the data and creation and tabular presentation of the findings. Frequency and percent values of the obtained data were calculated. While Düzce University Faculty of Sport Sciences constitutes the universe, students who study at Düzce University Faculty of Sport Sciences and participated voluntarily constitute the sample of this study.

Keywords

Communication Abilities, Perception, Listening, Consideration, Judgement, Expressing, Empathy

As a result, in accordance with the findings obtained in the study, perceptions of communication ability, in terms of different variables, of partaking students were examined and no significant differences were discovered ($p>0,05$). But, at $p<0,05$ value a significant difference was discovered in the variable of where students live.

¹Marmara Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, İstanbul/Türkiye

²Düzce Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Düzce/Türkiye

Giriş

Sosyal bir varlık olarak sürekli çevresiyle etkileşim ihtiyacı içerisinde olan insanın, toplumsal bir varlığa dönüşmesini sağlayan en önemli unsur iletişimidir (Koca, 2014: 18). Bireyler yaşamları boyunca, sosyal yapıları gereği diğer bireylerle iletişim içindedir. Cüceloğlu, 2000). İletişim, insan ilişkilerinin temelinde yer alan ve içinde bulunduğumuz çağın iletişim çağı olarak adlandırılmasına sebep olacak kadar önemli bir olgudur. İletişim sayesinde insanlar düşüncelerini açığa vurma, onları ifade etme ve değerlendirme imkânı elde ederler. Başkalarını anlama, onları etkileme, paylaşma, faydalı olma ya da bir başarı gösterme iletişim sayesinde mümkündür (Üstünel, 2011: 1).

İnsanlar bilgilerin dışında düşünce, duygu, inanç ve değerlerini de paylaşırlar. Dolayısıyla iletişim anlamların üretilmesi, iletilmesi ve değiştirilmesi olarak tanımlanabilir. Her iletişim olayında mesajı gönderen ile alan arasında az ya da çok bir değiş-tokuş vardır (Hökelekli, 2006: 207). Bu yönüyle dinamik bir süreç olan iletişim, gönderilen bir mesaj aracılığı ile oluşur. Bu mesajın veriliş biçimi oldukça hızlı ve neredeyse otomatik olarak gerçekleştiğinden genellikle üzerinde düşünmeyi gerektirmez. Ancak nitelikli bir iletişim söz konusu olduğunda, mesajın nasıl iletileceği üzerinde düşünmek önem kazanır (Kocayörük, 2011: 3). Evrensel bir deneyim olan iletişim bir kişinin diğer kişileri etkilediği tüm süreçleri kapsamaktadır. Bir başka ifadeyle iletişim fikirlerin, duyguların düşüncelerin niyet ve gereksinimlerin insanlar arasında karşılıklı olarak iletildiği bir süreç olarak da tanımlanabilir (Özcan, 2006).

İletişim üzerine yapılan çalışmalar, iletişimin üç temel özelliğinin olduğunu ortaya koyar. Bunlardan ilki iletişim etkinliğinin insanları gerektirmesidir. İkinci olarak iletişim, paylaşmayı gerekli kılar; yani iletişimde gönderici ve alıcı, mesajın ortak bir anlamı üzerinde anlaşmalıdır. Son olarak, iletişim semboliktir. Semboller; jestler, mimikler, sesler, harfler, rakamlar ve sözcüklerdir. Alıcı ve gönderici mesaja aynı anlamı verdikleri zaman, tam olarak iletişim ortaya çıkar (Tutar ve ark, 2003). İletişim becerileri ise, pek çok beceri için temel oluşturmakta ve sözel olan ve sözel olmayan mesajlara duyarlılık, etkili olarak dinleme ve etkili olarak tepki verme biçiminde özetlenebilmektedir. Bu beceriyi kazanmış birisi, kendisine yöneltilen bir uyarı, eleştiri veya şikâyet karşısında, tek açı yerine çok açıdan anlam verme yeteneğine sahip olabilecektir (Bingöl ve Demir, 2011).

Bireylerin çevreleriyle sağlıklı iletişim kurmaları iletişim becerilerine sahip olmalarına bağlıdır (Gülbahçe, 2010: 14). İletişim becerisi, iletilerin uygun iletişim aracı ile gönderilmesi, bu araca uygun şekilde kodlamanın yapılması, iletilerin yapılarına dikkat edilmesi olarak ifade edilebilir (Görmüş ve diğerleri, 2013: 114). Yine iletişim becerisi, etkin dinleyebilme, sözel olmayan mesajlarla sözel mesajların uyumunu dikkate alabilme biçiminde bireyin, karşısındaki kişilerle doyum verici, sağlıklı ilişkiler kurabilmesini sağlayan, bireyin toplum içinde yaşamasını kolaylaştıran öğrenilmiş davranışlardır.” (Şahin, 1997’den akt.: Kadakal-Dölek, 2015: 7) şeklinde tanımlanabilir. İletişim becerilerine sahip olmak sadece mesleki açıdan değil bedensel ve ruhsal sağlık açısından da oldukça önemlidir (Köylü, 2003: 10). İletişim becerilerine sahip olmanın aynı zamanda hayat boyu öğrenmeyi

etkileyen temel faktörlerden biri olduğu da kabul edilmektedir (Adams, 2007'den akt.: Şimşek, 2013: 44).

İletişim Çeşitleri

İletişimi temel olarak sözlü, sözsüz ve yazılı iletişime ayırabiliriz.

Sözlü iletişim, iletişim yöntemleri içinde en ön planda olanıdır. Yaşamımızın en az iki kişinin olduğu her ortamında en etkili ve en çok tercih edilen iletişim yöntemidir. Sözlü iletişimde kullanılan semboller, genellikle süreçte yer alan herkes için evrensel anlamlar içerir. Aslında sözlü iletişim konuşma ya da yazma şeklinde olabilir. Burada kullanılan semboller dil olarak bilinir. Buna ek olarak sözlü iletişim büyük ölçüde planlanmıştır ve resmi gramer kurallarını kullanmıştır (Barker, 1990: 5).

Sözsüz İletişim (Beden Dili), belli yüz ifadeleri, vücut hareketleri ve görünüm, bu diğer simgelerden biridir (Sayers ve diğer., 1993: 9). Sözsüz iletişim, göndericinin, kasıtlı ya da kasıtlı değil, söz kullanmadan gönderdiği iletilerdir. Bu iletiler insanların algıladıkları ve anladıkları zaman iletişimi meydana getirirler (Caputo ve diğer., 1994: 150).

Yazılı İletişim

Yazı, insanlar arası ilişkilerde ve iletişimde hem bağlayıcı hem de güvenlik sağlayıcı işlevler üstlenir. Söz yazıya geçirilip başkalarına ulaştığında yadsınmaz bir geçerlik kazanır (Zıllıoğlu, 1993: 173).

Bireyler ve toplumlar arasındaki farklılıklar iletişim beceri algılamalarında düşünce ve yaratım boyutunda anlamsal zenginlikleri ortaya çıkarmaları açısından önemlidir. İletişim becerileri eğitim alanında üstünde önemle durulması gereken bir konudur. İletişimin bireyler arası etkileşimi sağlayan ve geliştiren en önemli unsurdur. Bu çalışmadaki amacımız farklı cinsiyet ve demografik yapılarıdaki üniversite öğrencilerinin iletişim beceri algılarının eğitim alanındaki yansımalarını ele almaktır.

Materyal ve Yöntem

Araştırmada öğrencilerin iletişim becerilerinin belirlenmesi için anket yöntemi kullanılmıştır. Anket formu araştırmacı tarafından yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır. Öğrencilerin iletişim becerilerini belirlemek amacıyla kullanılan anket formu Korkut (1997) tarafından geliştirilen ‘İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği (İBDÖ)’dir. Kullanılan anket 25 sorudan oluşan 5’li likert tipi ölçektir. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0.87, ölçüt geçerliği katsayısı da 0.84 olarak hesaplanmıştır. Verilerin analizinde ve bulguların oluşturulup tablo halinde sunulmasında SPSS(21.0 versiyon) istatistik paket programı kullanılmıştır. Elde edilen verilerin frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır.

Bu çalışmanın evrenini Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri oluştururken, örneklemini ise; Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi’nde öğrenim gören ve araştırmaya gönüllü olarak katılan öğrenciler oluşturmaktadır.

Bulgular

Çalışmanın bu kısmında anket sonuçlarının verildiği tablolar ve bunların rastlanılan sonuçları oluşturur.

Tablo 1: Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre iletişim becerilerinin karşılaştırılması

Cinsiyet	N	X	ss	t	p
Kadın	33	1,69	0,35	-1,53	0,13
Erkek	27	1,83	0,36		

Tablo 1'e göre araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre iletişim beceri algılarına bakıldığında erkek öğrencilerin iletişim beceri algısı puan ortalamaları kadın öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur ayrıca yapılan t test sonucuna göre iki değişken arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0,05$).

Tablo2: Araştırmaya katılan öğrencilerin bölümlerine göre iletişim becerilerinin karşılaştırılması

	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar arası	1,10	3,00	0,37		
Gruplar içi	6,64	56,00	0,12	3,08	0,04
Toplam	7,74	59,00			

Tablo 2'ye göre araştırmaya katılan öğrencilerin bölüm değişkenine göre iletişim beceri algılarına bakıldığında bölümler arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 3: Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıflarına göre iletişim becerilerinin karşılaştırılması

	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar arası	0,92	3,00	0,31		
Gruplar içi	6,82	56,00	0,12	2,51	0,07
Toplam	7,74	59,00			

Tablo 3'e göre araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf değişkenine göre iletişim beceri algılarına bakıldığında sınıflar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4: Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşadıkları yere göre iletişim becerilerinin karşılaştırılması

	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar arası	1,93	4,00	0,48		
Gruplar içi	5,81	55,00	0,11	4,56	0,00
Toplam	7,74	59,00			

Tablo 4'e göre araştırmaya katılan öğrencilerin yaşadıkları yer değişkenine göre iletişim beceri algılarına bakıldığında yaşadıkları yerler ve iletişim becerileri arasında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Araştırmada gruplar arası farklılıklar için uygulanan Post-hoc testi sonuçlarına göre ise şehir ve ilçede yaşayanlar ve büyük şehirde yaşayanlar arasında anlamlı farklılıklara rastlanmıştır ($p < 0,05$).

Tablo 5: Araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim görmüş oldukları liselere göre iletişim becerilerinin karşılaştırılması

	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar arası	0,62	3,00	0,21		
Gruplar içi	7,12	56,00	0,13	1,63	0,19
Toplam	7,74	59,00			

Tablo 5'e göre araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim görmüş oldukları liselere göre iletişim beceri algılarına bakıldığında öğrenim görülen lise ve iletişim becerisi algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p > 0,05$).

Tartışma ve Sonuç

Araştırmaya katılan öğrencilerin iletişim beceri algı düzeylerini belirlemek amacıyla çalışma yapılmış ve çeşitli değişkenler açısından öğrencilerin iletişim beceri algı düzeyleri arasındaki anlamlı sonuçlar bulunmaya çalışılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre iletişim beceri algılarına bakıldığında erkek öğrencilerin iletişim beceri algısı puan ortalamaları kadın öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca yapılan t testi sonucuna göre iki değişken arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Cinsiyet temelinde yapılan gruplar arası karşılaştırma sonucu erkek ve kadın öğretmenlerin toplam iletişim becerileri puan ortalamaları arasında anlamlı farklılaşma olmadığı görülmüştür. Literatür incelendiğinde araştırmamızı destekleyen bulgular mevcuttur (Erözkan, 2007). Göksel ve ark., (2016) tarafından futbol hakemleri üzerinde yapılan çalışmanın cinsiyet değişkeninde anlamlı farklılık elde edilememiştir. Korkut (1997)'un eğitim fakültesi bölümleri öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada da öğrencilerin iletişim becerilerinin kız öğrencilerin

erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Korkut yapmış olduğu çalışmada kız öğrencilerin iletişim becerileri erkeklere göre daha fazla çıkmasını sosyalleşme sürecine bağlanmıştır. Sosyalleşme süreci sırasında kız ve erkeklerin farklı davranışları desteklenmektedir. Bu sonuç çalışmamızla paralellik göstermemektedir. Ancak, spor lisesi öğrencileri üzerinde yapılan çalışmanın cinsiyet değişkeni sonucunda kadın ve erkekler arasında anlamlı farklılığın bulunamaması (Göksel ve ark., 2016), mevcut çalışmanın cinsiyet değişkeni sonucu ile örtüşmemektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin bölüm değişkenine göre iletişim beceri algılarına bakıldığında bölümler arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0,05$).

Tiryaki ve ark.(1991) da spor yapan bireylerin, yapmayanlara göre daha sosyal, daha çalışkan, daha sabırlı, sosyal becerileri daha iyi, ilişki kurmada daha etkili, yeni bir duruma uyum sağlamakta daha becerikli, duygusal anlamda daha dengeli olduklarını belirtmişlerdir. Bu çalışma, sonucu destekler niteliktedir.

Türkel (2010) yaptığı çalışmada aile içi uyum, spora katılım düzeyi ve iletişim becerileri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalar araştırmamızın sonucunu destekler niteliktedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf değişkenine göre iletişim beceri algılarına bakıldığında sınıflar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0,05$).

Çetinkaya (2011) çalışmasında, birinci sınıflar ile dördüncü sınıflar arasında anlamlı farkın birinci sınıflar lehine olduğu sonucuna ulaşmış, Pehlivan (2005) ise çalışmasında, birinci sınıflar ile dördüncü sınıflar arasında, dördüncü sınıflar lehine anlamlı bir fark elde etmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşadıkları yer değişkenine göre iletişim beceri algılarına bakıldığında yaşadıkları yerler ve iletişim becerileri arasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır ($p<0,05$).

Post Hoc Tukey testi sonuçlarına göre şehir ve ilçede yaşayanlar ve büyük şehirde yaşayanlar arasında anlamlı farklılıklara rastlanmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim görmüş oldukları liselere göre iletişim beceri algılarına bakıldığında öğrenim görülen lise ve iletişim becerisi algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0,05$).

Sonuç olarak, Belli ve ark., (2013) tarafından yapılan çalışmanın cinsiyet değişkeni sonucuna bakıldığında kadın ve erkek öğrencilerin iletişim becerilerinin ortalamasının üstünde olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli değişkenler açısından iletişim beceri algıları incelenmiş, sadece yaşadıkları yer değişkeninde $p<0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Dolayısıyla, iletişim becerileri sağlıklı ve sürekli insan ilişkilerinde her birey için önemli olan ve geliştirilmesi gereken becerilerdir. Spor etkinliklerinin öğretiminde, organizasyonunda ve yönetiminde görev yapacak meslek gruplarında çalışanların bu becerileri geliştirmeleri görevlerini sağlıklı, mutlu ve başarılı bir şekilde yürütmeleri için gereklidir.

Öneriler

Araştırmanın farklı değişkenlerle birlikte tekrarlanması ve sonuçlarının ortaya konulması bireylerin bu konuyla ilgili olabilecek eksikliklerinin belirlenmesi ve giderilmesi için yol gösterici olabilir.

Araştırma kapsamındaki tüm değişkenlere bağlı olarak SBF’de bölümler arasındaki iletişim becerisi düzeyi araştırılabilir. Böylece bu değişkenlerin bölümler bazında iletişim becerilerine etki dereceleri saptanabilir.

Bu tip çalışmaların bölümler arası farklılığı daha açık ortaya koyabileceği düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Barker, L. L. (1990). *Communication. Fifth Edition.* USA. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs.
- Bingöl, G. ve Demir, A. (2011). Amasya sağlık yüksekokulu öğrencilerinin iletişim Becerileri. *Göztepe Tıp Dergisi*, 26(4),152-159
- Caputo, J. S., Hazel, H. Z. ve McMahon, C. (1994). *Interpersonal Communication. Competency Through Critical Thinking.* USA. Allyn and Bacon.
- Cüceloğlu, D. (1996) *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları.* (6. baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan ve Davranışı.* İstanbul, Remzi Kitapevi.
- Cüceloğlu, D. (2001). *İçimizdeki Çocuk.* İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Çetinkaya, Z. (2011). Türkçe öğretmen adaylarının iletişim becerilerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi.*Kastamonu Eğitim Dergisi. Cilt. 19, No. 2. 567-576.*
- De Vito, J. (1985). *Human Communication.* New York. Harper & Row, Publishers.
- Erözkan, A. (2007). *Bilimsel Araştırmalarda Yöntemler.* Durmuş Ekiz (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemler* (ss.99-123). İstanbul: Lisans.
- Emre, B., Demirel, N., Göksel, A.G., Ekici, S. ve Katkat, D. (2013). Spor Yöneticiliği Öğrencilerinin İletişim Becerilerinin İncelenmesi. *Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi.* 15(15): 89-101.
- Göksel, A.G., Caz, Ç., Yazıcı, Ö.F. ve Pala, A. (2016). Spor Lisesi Öğrencilerinin İletişim Becerilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44): 1440-1445. 15(15): 89-101.
- Göksel, A.G., Pala, A. ve Caz, Ç. (2016). Futbol Hakemlerinin Boş Zamanlarını Değerlendirme Tercihleri İle İletişim Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uluslararası Hakemli İletişim Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi.* 11: 15-28.

- Görmüş, A. Ş., Aydın, S. ve Ergin, G. (2013). İşletme Bölümü Öğrencilerinin İletişim Becerilerinin Cinsiyet Rollerini Bağlamında İncelenmesi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, XV (1), 109-128.
- Gülbağçe, Ö. (2010). K.K. Eğitim Fakültesi öğrencilerinin iletişim becerilerinin incelenmesi. Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi, 12 (2),12-22
- Hökelekli, H. (2006). Günümüz İletişim Teknikleri ve Dini İletişim. Hayrullah Köken (Der.), Din Hizmetlerinde Yöntem ve Verimlilik (ss. 205-232). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kadalkal-Dölek, A. (2015). Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerilerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Koca, M. (2014). Din Görevlilerinin İletişim Becerileri Konusunda Cami Cemaatinin Algıları ve Beklentileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kocayörük, E. (2011). Etkili İletişim Becerileri. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Korkut F. Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerilerinin Değerlendirilmesi. IV. Ulusal Eğitim Bilimleri, Kongresi Bildirileri. Anadolu Üniversitesi, 208-218, Eskişehir, (1997).
- Köylü, M. (2003). Psiko-Sosyal Açısından Dini İletişim. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Özcan A. (2006) Hemşire-Hasta İlişkisi ve İletişim, Sistem Ofset Basım, Ankara
- Pehlivan, K.B. (2005). Öğretmen adaylarının iletişim becerisi algıları üzerine bir çalışma. İlköğretim Online, 4 (2), 17-23.
- Sayers, F., Bingaman, C. E., Graham, R., Wheeler, M. (1993). Yöneticilikte İletişim. İstanbul. Rota Yayın Yapım Tanıtım.
- Şimşek, E. (2013). Hayat Boyu Öğrenme, İdealler ve Gerçekler (Camilerde Kur'an Öğretimi Programı Erzurum Örneği). Ankara: Akasya Yayınları. Tepeköylü, Ö., S
- Tiryaki, S., Erdil, G., Açar, M., Emlek, Y., (1991), "Sporcu ve Sporcu Olmayan Gençlerin Kişilik özellikleri" Spor Hekimliği Dergisi, Cilt 26, Sayı:1, Mart, İzmir: Ege Üniversitesi, s.19-22.
- Tutar H (2003,) Örgütlerde İletişim, Seçkin Yayıncılık, İstanbul.
- Türkel, Ç., "İlköğretim Öğrencilerinin Sportif Faaliyetlere Katılım Düzeyi İle Sosyal Uyum ve İletişim Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi". Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi SBE, 2010.
- Üstünel, G. (2011). Etkili İletişim Becerileri ve Beden Dili, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Zıllıoğlu, M. ve Yüksel, H. (1994). İletişim Bilgisi. Eskişehir. Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.